

ประวัติจิวในเมืองไทย¹

泰国的中国戏曲发展史

The History of Chinese Opera in Thailand

พระสันต์อักษรสาร ผู้เขียน

ถาวร สิกขโกศล² ผู้นำเสนอ

บทความเรื่อง “ประวัติจิวในเมืองไทย” นี้ พระสันต์อักษรสาร เขียนลงวารสารศัพท์ไทย เล่ม 3 ตอน 9 เดือนเมษายน พ.ศ. 2467 นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) เป็นเวลา 87 ปี ข้อมูลในบทความนี้มีคุณค่าต่อการสืบสาวราวเรื่องจิวในเมืองไทยอย่างยิ่ง จึงนำมาพิมพ์ซ้ำในวารสารจีนศึกษาเพื่อรักษาต้นฉบับ ผู้นำเสนอได้เขียนคำอธิบายประกอบเสริมด้วย เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจบทความนี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะเพิ่มบทอธิบายไว้ท้ายบทความ

ประวัติจิวในเมืองไทย ที่เข้ามาเล่นเป็นครั้งแรกในเมืองไทยนั้น เรียกกันว่า “จิวลั่นถัน” หรือ “โชฉิน” (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 1) ครั้นต่อมัลลันถันกลายเป็นจ้วงกั (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 2) เขาก็ค้นว่าการแต่งกายหรือเครื่องเล่นต่างๆของจ้วงกัก็เล่นอย่างลั่นถันนั่นเอง เป็นแต่ทำนองร้องเพลงเท่านั้นที่ต่างกัน สมัยจ้วงกันี้แหละเป็นสมัยที่คนไทยนิยมกันมาก ความนิยมของคนไทยบางคนถึงแก่ฟังเสียงกลองโดยไม่ต้องไปดูด้วยตาตนเอง ก็อาจทราบได้ว่าจิวเล่นเรื่องอะไร เช่น ขวัญพ้อมม วัตราชบูรณะ เป็นต้น จิวจ้วงกัว่าตีกลองเล็กดังตึก แล้วมัลลันถันกับจิวพร้อมกันดังแช่ เด็กๆครึ่งกระเน็น จึงพากันเรียกจิวจ้วงกัว่า “จิวตึกแช่”

ด้วยความนิยมจิวของคนไทยมากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงเป็นเจ้าของคณะก็มี เช่น คุณจำมีจิวโรงหนึ่ง ตัวจิวมีตึกมาก ขุนพัฒนาหมยมมีโรงจิวถึง 4-5 โรง คือโรงหนึ่งชื่อ “เจ๊ก-

¹ ศัพท์ใหม่เล่ม 3 ตอน 9 เมษายน พ.ศ. 2467 โดย พระสันต์อักษรสาร

² ถาวร สิกขโกศล อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอิสระ 林运熙, 泰国法政大学人文学院中文系助理教授, 现已退休。

Assistant Professor Taworn Sikkhakosol, Chinese Department, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

He is now retired.

เม่งเสียง” ตัวจิวเป็นชายเกิดในเมืองไทยทั้งโรง อีกโรงหนึ่งตัวจิวเป็นหญิง เกิดในเมืองไทยทั้งโรงเหมือนกัน อีกสองโรงยี่ห่อว่า “เง็กซิวเฮียงและเง็กกิมเฮียง” พระอนุวงศ์กรมราชนิยาม (ฮงเตชะวณิช) มีจิวเป็นเด็กเมืองเหนือโรงหนึ่ง ภายหลังเมื่อจิววังกัณฑ์หมดความนิยมแล้ว พระอนุวงศ์ก็มีจิวแป๊ะยี่เด็กอีกสองโรง ไซยี่ห่อว่า “โปฮั่วซุน” แต่มีฉายาว่าโรงเก่าและโรงใหม่ ซุนพัฒนก็อ มีจิวโรงหนึ่งยี่ห่อ “เฮียบไซฮั่ว” นายเม่งฮวดมีจิวผู้หญิงล้วนโรงหนึ่งยี่ห่อ “มั่วตั้งเฮียง” พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ มีจิววังกัณฑ์โรงหนึ่งยี่ห่อ “มุยเส็ง” และพระองค์ท่านมีจิวเล่าแป๊ะยี่อีกโรงหนึ่ง นายอารบุนกี มีจิวโรงหนึ่งยี่ห่อ “ยังไต้ฮั่ว” นายเซ่งตุนบุตรเขยซุนพัฒนแหยมมีจิววังกัณฑ์โรงหนึ่ง ซึ่งซุนพัฒนแหยมรับไว้คราวแต่งงานลูกสาว ยี่ห่อว่า “เฮียงกู่เฮียง” ชาวบ้านมักเรียกจิวโรงนี้ว่า ซ่งเทาเฮียงคือหัวท้ายอักษรเฮียวอยู่คู่กัน จิวโรงนี้ต่อมาเป็นของพระยาพิพัฒน์โกษา เปลี่ยนยี่ห่อเป็น “ซินเทียนไซ”

แม้ที่สุพรรณพระราชวังบวรวิชัยชาญ ในรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ก็ทรงเป็นเจ้าของจิวโรงหนึ่งเหมือนกัน ยังเรียกกันอยู่ติดปากในขณะนั้นว่า “จิววังหน้า” ซึ่งทรงรวบรวมลูกจิ้นและมหาดเล็กเด็กชายในพระองค์ท่าน หัดขึ้นจนออกโรงเล่นได้เป็นอย่างดีในสมัยนั้น นอกจากนี้ยังมีเจ้านายข้าราชการและพ่อค้าคบติดอีกหลายท่านที่เป็นเจ้าของจิว จิวมียี่ห่อนอกจากที่กล่าวมาแล้วก็ยังมีอีก 2-3 โรง คือโรงหนึ่งยี่ห่อ “ยงฮกตึง” โรงหนึ่งยี่ห่อ “ซินฮั่วเฮง” โรงหนึ่งยี่ห่อ “ฮะเฮง” ยี่ห่อฮะเฮงนี้ได้ขับเคี่ยวแข่งขันกับจิวของซุนพัฒนแหยมเป็นหนักหนา กับอีกโรงหนึ่งยี่ห่อซินเฮง ต่อมายี่ห่อซินเฮงเปลี่ยนเป็นยี่ห่อ “ง่วนซุนเฮียง” ต่างโรงต่างมีตัวดีแข่งขันกันอยู่ทั่วไป น่าสนุกสนานมาก

สมัยที่จิวกำลังเฟื่องฟู คือเมื่อประมาณ 100 ปีมานี้ ได้มีจิวเกิดขึ้นอีกสองโรง เรียกว่า “เล่าเจียะยี่กับเล่าแป๊ะยี่” (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 3) “เล่า” แปลว่า “แก” “เจียะยี่” แปลว่า “คำหลวง” “แป๊ะยี่” แปลว่า “คำสามัญ” ฉากหน้าโรงใช้มู่ลี่แทนผ้าม่าน และใช้กลองใบใหญ่แทนกลองเล็ก บทเพลงใช้ร้องไปอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้เครื่องใช้ต่างๆ และเครื่องแต่งตัวก็เหมือนกันกับจิววังกัณฑ์

จิวเล่าเจียะยี่และเล่าแป๊ะยี่ทั้งสองโรงนี้ เสียงกลองตีตั้ง “ตุง” ม้าล่อรับตั้ง “แต” ชาวบ้านจึงมักเรียกจิวทั้งสองโรงนี้ว่า “จิวตุงแต”

อนึ่ง ในระหว่างก่อนหรือหลังของจิวทั้งสองนี้ไม่ช้านานสักเท่าใดนัก ได้มีจิวอีกโรงหนึ่งของจีนเมืองไฮองเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ กลองและมู่ลี่หน้าโรงมีเหมือนกับจิวตั้งแต่ทั้งสองโรงนั้น ผิดกันแต่ที่ใช้เป่าปี่ใหญ่ ตัวจิวไม่มีบทร้องประสานเสียงกับเสียงซอ มีแต่พูด พอพูดจบก็ตีกลองเป่าปี่ และกลองมักจะตีจังหวะ “ตั้ง” แล้วฆ้องกับรับ “โฆ่ง” ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “จิวตั้งโฆ่ง”(ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 4) จิวตั้งโฆ่งถ้าจะเล่นเรื่องอะไรก็เล่นต่อๆไปทุกๆคืนจนกว่าจะจบ ชอบเล่นเรื่อง “สุยถิง” มากที่สุด จิวตั้งโฆ่งมีชื่อที่ว่า “ซินฮะเฮง” ผู้มีอายุชอบดูจิวตั้งโฆ่งกันมาก

ต่อมาราวประมาณเกือบ 80 ปีเศษมานี้เอง จึงได้มีจิวแป๊ะยี่ (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 5) (เป็นจิวเด็กชนิดที่เล่นกันแพร่หลายอยู่ทุกวันนี้) มาแสดงโรงแรกที่เข้ามาเล่นมีชื่อที่ว่า “ซุ่นเทียนเฮง” หน้าโรงและเครื่องใช้ตลอดจนเสียงกลอง ก็เหมือนกับจิวตั้งแต่ทั้งสองโรงที่กล่าวมาแล้ว เว้นแต่คำพูดหรือบทร้องหรือทำนอง ท่าทาง เป็นแบบอย่างของจีนแต่จิวตั้งสั้น จิวซุ่นเทียนเฮียงโรงนี้ พอเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ ก็เจริญก้าวหน้า เพราะพวกจีนที่อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นชาติแต่จิวโดยมาก เมื่อจิวของชาติแต่จิวด้วยกันมาเล่น จึงได้มีคนจีนชอบดูมากที่สุด ต่อมาจิวโรงอื่นๆซึ่งเป็นชาติแต่จิวก็ได้พากันเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ มากขึ้นทุกที มีชื่อที่ว่า “ใช้ท้อจ้วน ซินซุ่นเฮียง” (ของเจ้าแก่งห้วย) ชื่อเทียนเฮียง ฉายาวา โอวลั้ง คือ หีบดำ บ้วนนี้ซุ่น ยง-ไล่อง ฮกไล่เฮียง เจียซุ่นเฮียง แจ็กเทียนใช้ แจ็กเกเฮียง โป้จูเฮง โป้ฮั่วซุ่น (ของพระอนุชากรมราชนิคม) เป็นต้น จิวชื่อซินซุ่นเฮียงมีถึง 7 โรง ให้เครื่องหมายว่าโรงเก่า โรงกลาง และโรง 3 โรง 4 เรื่อยไปจนครบทุกโรง จิวชื่อฮ้อซ้อจ้วนมีถึง 3 โรง บ้วนนี้ซุ่นมี 2 โรง และโป้ฮั่วซุ่นมี 2 โรง

เมื่อจิวแป๊ะยี่ของแต่จิวเข้ามาเล่นมากมายดังนี้ จึงกระทำให้จิวจ้วกั๊ง จิวเล่าเจียยี่ จิวเล่าแป๊ะยี่ จิวตั้งโฆ่งเสื่อมลง ด้วยขาดคนหนุ่มมากคือพวกแต่จิวช่วยอุดหนุน แม้พวกคนไทยที่นิยมยังมีอยู่มากก็ตี แต่ไม่มากเท่ากับพวกจีนแต่จิว ข้าพอดีตเจ้าของได้ตายไป จิวเหล่านี้จึงเสื่อมสูญไปอย่างรวดเร็ว คนไทยก็ได้เสื่อมตายเป็นอย่างรวดเร็วเหมือนกัน เพราะจิวจ้วกั๊งที่ชอบไม่ได้ดูไปได้ดูเด็กที่ไม่ชอบซึ่งร้องไม่เป็นเสียงแข็งหรือเสียงหน้าดำ กล่าวคือ ร้องเป็นเสียงอย่างเดียวกันไปหมด ทั้งเมื่อร้องแล้ว ภายในโรงยังรับเสียงอื่นๆ อีกด้วย จึงเห็นกันว่าเล่นอืดอาดไม่ทันอกทันใจ

ระหว่างหัวต่อที่จิวแปะยี่ของพวกแต่จิวเข้ามานี้ ยังมีจิวเกิดขึ้นในเมืองไทยหลายเล่นชนิดอย่างแต่จิวอีกสองโรง โรงหนึ่งยี่หื้อ “อ้วงซ่าเฮียง” อีกโรงหนึ่งยี่หื้อ “ซ่าตอ” คณะซ่าตอชาวบ้านมักจะพากันเรียกว่า “ซ่าตอเกี้ยะ” และภายหลังเปลี่ยนยี่หื้อเป็นซ่าเจี๊ยะเฮง จิวพวกนี้จะพูดหรือร้องใช้ภาษาแต่จิว แต่พวกแต่จิวหาว่าลั่นแข็ง เสียงไม่ชัด เพราะเป็นจิวที่เกิดในเมืองไทยพวกจีนคงไม่นิยม ต่อมาจิวทั้งสองโรงนี้ก็เลิกล้มไป

จิวที่มีอยู่ในเมืองไทยก็มีเป็นจำนวนมาก แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียี่หื้อใหม่ๆ มาหากินในเมืองไทยอีกมาก ทั้งนี้เพราะว่าสมัยนั้นในเมืองไทยมีบ่อนเบี้ยอยู่ทั่วทิศานุทิศ จิวจึงเข้ามาอยู่ได้เป็นจำนวนมาก โดยมีที่เล่นแพร่หลาย

พวกจิวเป็นต้นเหตุที่นำเอาแบบธรรมเนียมการกินแจ (กินเจ) เข้ามา ได้ตั้งโรงกินแจเรียก “แจตั่ว” จิวนี้เมื่อถึงคราวกินแจต้องกินแจทุกโรง ต่อมาพวกจีนทั้งหลายก็พลอยพากันนิยมกินแจไปด้วย แต่ปัจจุบันนี้การกินแจได้เสื่อมลงไปหมดแล้ว

จิวต้งโขงเป็นของชาติจีนโฮยง จิวลั่นถั้นหรือจิวก้งเป็นของพวกจีนหลวงคือชาวปักกิ่ง และเป็นของชาติจีนคะ แต่ตัวจิวมีแต่จิวเข้าไปปะปนอยู่โดยมาก ส่วนชาติไหหลำและชาติกวางต้ง ก็มีจิวประจำชาติเหมือนกัน คือที่เราเรียกว่า จิวกวางต้งหรือจิวไหหลำนั่นเอง

จิวกวางต้งหรือไหหลำ (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม 6) มีระเบียบการเป่าปี่ตีกลองและสิ่งอื่นๆ ละม้ายคล้ายคลึงกันหมด เมื่อเข้าไปยืนดูจะทราบไม่ได้ว่าเป็นจิวไหหลำหรือกวางต้ง ต่อเมื่อได้ยินบทเจรจาหรือร้อง ผู้ที่ทราบภาษาไหหลำหรือกวางต้ง จึงจะรู้ว่าปี่เป็นประเภทไหน เสียงกลองและม้าร้องดั่งแหลมแปลบเข้าแก้วหู ฉาบใหญ่โตขนาดเท่าถาดใส่อาหารคาวของเราตีเสียงดั่งหูดับไหม้ พูหมวกที่สวมหรือลวดลายที่ปักที่เสื้อมีดอกดวงโตๆ ท่าทางดูแปลกพิลึก จิวกวางต้งและไหหลำนี ชาวบ้านมักเรียกกันว่า “จิวตึกเก็ง” เพราะกลองและม้าร้องดั่งเช่นนั้น รวมมืออยู่เพียง 2-3 โรง แต่มีโรงหนึ่งยี่หื้อ “ซุ่นไท่เผ็ง” ในเวลากลางคืน ตอนหัวค่ำเล่นเป็นจิวต้งโขง ตกตอนตีก็จึงจะเล่นเป็นจิวกวางต้งตามเคย

ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ สมัยนั้น ในเวลากลางคืนคงจะได้ยินเสียงครึกโครมตามภัตตาคารใหญ่ๆ แล้วมีเสียงกลองม้าร้อง ฉาบและซอ ซึ่งมีเสียงดั่งแหลมแปลบเข้าแก้วหู นั่นแหละคือจิวกวางต้ง

ผู้ตัดสินใจในการให้กำเนิดมีจิวขึ้นนี้ จะเป็นใครก็ตามซึ่งยอมนำชมว่า เป็นผู้มีความสามารถวางระเบียบไว้เป็นอย่างดียิ่ง เช่น ต้องมีโรงไม่สูงไม่ต่ำ และไม่ขัดต่อสายตาของผู้ดูถึงกับต้องลำบากแหงนชะเง้อ มีส่วนกว้างและลึกประมาณ 3 วาเศษ

ถึงแม้เจ้าของโรง หรือเจ้าภาพจะสร้างทำใหญ่โตกว้างขวางเพียงไร ก็หาเป็นที่พึงปรารถนาของพวกเล่นจิวไม่ จะแลเห็นได้เช่นตามโรงจิวที่เรียกว่า “วิก” อยู่ทุกวันนี้ ซึ่งมีลักษณะโรงสัณฐานไม่ใหญ่กว้างเกินส่วน เมื่อจิวมาเล่นก็จัดตั้งที่บะเอนเฉพาะแต่พอเหมาะตามความประสงค์เท่านั้น เหลืออยู่ก็ปล่อยให้ทิ้งว่างอย่างเดิม

จิวมีหีบอยู่ 12 ใบ จัดตั้งเรียงไว้ 3 ด้าน ด้านละ 4 ใบ เหลืออีกด้านหนึ่ง เปิดโถงไว้เป็นหน้าโรง หีบนั้นต้องวางเรียงตามลำดับเลข จะวางสับเปลี่ยนกันไม่ได้ เพราะหีบหนึ่งๆบรรจุสิ่งของตายตัวทีเดียว เช่น ลำดับเลข 1-2 บรรจุเบ็ดเตล็ด 3-4 บรรจุหมวกและเครื่องสวมศีรษะ ฯลฯ เป็นต้น เพราะฉะนั้นเวลาก็จิวลงโรงเล่น เมื่อต้องการวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็หยิบฉวยได้ตามความประสงค์ทันที หีบเหล่านั้นนอกจากจะมีประโยชน์ในการบรรจุของแล้ว ยังกันเป็นฝาได้เสรีจิวในตัว

เมื่อเปิดฝาก็สูงขึ้น มีหน้าซ้ายังเอากระดานปูปากหีบใช้แทนเป็นที่นั่งของคนตีตีสตีเป่ากับจัดฉาก และรับรองแขกที่มาหาหรือทำธุระต่างๆได้อย่างสะดวกสบายดีเสียอีกด้วย

สิ่งของนอกจากนี้ ยังมีโต๊ะรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่กลางโรงอีกโต๊ะหนึ่ง ซึ่งควรชมเพราะมีประโยชน์ใช้การได้มาก เช่น จะสมมุติให้เป็นสะพาน ภูเขา บัลลังก์ ที่ว่าการเหล่าสูง ฯลฯ สรุปความว่าจิวโรงใดมีเครื่องใช้ครบบริบูรณ์แล้ว ความเรียบร้อยโดยประการทั้งปวงจะดำเนินไปได้ด้วยดี ไม่มีหยุมหยุมจุกจิกใจในข้อบกพร่องต่างๆเลย

ส่วนคนทำงานในโรงจิวก็เหมือนกัน ต่างมีหน้าที่ที่ทำอะไรก็ประจำสำหรับกิจนั้นๆ หาร้องหรือปรึกษาหรือสั่งเสียกันไม่ ธุระของใครคนนั้นก็ทำทีเดียว เช่น เจ้าหน้าที่จัดเสื่อก็คอยหยิบแต่เสื่อสวมให้เรื่อยไปตามข้อบังคับ ซึ่งต้องรู้ด้วยดีว่า เมื่อเขียนหน้าอย่างนั้นแล้วจำต้องหยิบเสื่อสวมให้อย่างนั้น ไม่ต้องมีการประท้วงหรือผิดพลาดเป็นอันขาด

มีเสื่อจิวอยู่ตัวหนึ่งที่ใช้ได้โดยจำเพาะ มีประโยชน์น้อยเต็มที เป็นการตรงข้ามกับสิ่งอื่นๆ ถือกันว่าจะใช้ทั่วไปไม่สมควร คือเสื่อของ “ซงเบ้ง” (พื้นดำปักไหมทองเป็นบั้งๆอยู่ในวงกลม)

มีตำนานจิ้งจอกกล่าวว่า “จิ้ง” ได้เกิดขึ้นในรัชสมัยแห่งพระเจ้าหลี่ซุ่ยแห่งแผ่นดินถัง เมื่อจิ้งจะไปเล่นในที่ใดๆ ก่อนลงมือเล่นเรื่องต่างๆ ต้องออกชุดโปิเยเซียน เบิกหน้าโรงเสียก่อนเสมอทุกโรง แต่สำหรับจิ้งเด็กยังมีสิ่งพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อออกชุดโปิเยเซียนแล้ว พอจะจับเรื่องต้องออกตัวหมวดคายาวเสียก่อน ตัวหมวดคายาวนั้นยาวว่าเป็นพระเจ้าหลี่ซุ่ย บ้างก็ว่าพระเจ้าถังเม้งอ๋อง ออกมาพูดให้พรหน้าโรง 2-3 คำก่อน ครั้นเข้าโรงแล้วจึงจับเรื่องที่จะเล่นต่อไป

เมื่อจิ้งจะโหมโรง หรือเมื่อจะลาโรง หรือจะรบใหญ่ ต้องเป่าแตรใหญ่ตั้ง “ตุ้ตู่” เป็นอาณัติสัญญาณทุกคราว เว้นแต่ไปเล่นในงานศพจะไม่เป่าแตรนี้เป็นอันขาด เขาว่าฝึกกลัวเสียง ตุ้ตู่... เพราะฉะนั้นถ้าเป่าในงานศพแล้ว ปีศาจซึ่งอยู่ที่ศพจะหนีไปเสีย เท่ากับหาจิ้งมาขับไล่ผีของผู้เป็นเจ้าของงานให้ได้รับความเดือดร้อน จึงไม่สมควรที่จะเป่าเป็นอย่างยิ่ง

และดูเหมือนยังมีข้อห้ามอีกอย่างหนึ่งคือ ห้ามไม่ให้เอาปูทะเลขึ้นโรงจิ้งเป็นเด็ดขาด เพราะนัยว่าจิ้งผู้เป็นครูที่เคารพบูชาของพวกเขาคือต้องตายตัวถูกปูทะเลหนีบ เมื่อเวลาที่จิ้งเลิกและกำลังกินข้าวนั้น ถ้าเราอยากรู้ว่าจิ้งตัวไหนเป็นตัวดีแล้ว จงสังเกตดูที่โต๊ะกลางโรง ตัวไหนกินข้าวบนโต๊ะ ตัวนั้นเป็นจิ้งตัวดีตัวเอก นอกจากนั้นต้องลงนั่งกินกับพื้นโรง จิ้งโรงหนึ่งมีตัวเล่นอย่างมากไม่เกิน 60 ตัวและอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 30 ตัว

จิ้งมีสิทธิเล่นเรื่องตามพงศาวดาร เรื่องปัจจุบันและเรื่องเบ็ดเตล็ดต่างๆ จิ้งจิ้งมักมักจะเล่นเรื่องพงศาวดาร จิ้งแป๊ะยี่เด็กๆชอบเล่นเรื่องเบ็ดเตล็ด เพราะเหตุจิ้งมีสิทธิ์ที่จะเล่นได้เช่นกล่าวนี้อย่างหนึ่ง หรือข้อสำคัญที่ห้ามอีกอย่างหนึ่งคือ จิ้งทุกตัวไม่ว่าจะเล่นเรื่องอะไรๆ ย่อมมีกริยาท่าทางที่แสดงตามบทบาทได้อย่างถูกต้องจริงๆและฝึกหัดมาได้เหมือนอย่างเดียวกันหมด จะต่างไปก็แต่เพียงใครมีไหวพริบและแสดงได้ดีหรือไม่ดียิ่งหย่อนกว่ากันเท่านั้น นอกจากนี้ จิ้งยังมีสิ่งพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ มีกายกรรมหกคะเมน ตีลังกา แขนวนมเปีย ปล่อยตัวห้อยและควงไฟลอดบ่วง ฯลฯ เหตุเหล่านี้เองที่ทำให้มันดู แม้จะไม่ใคร่รู้เรื่องภาษาคำพูด ก็เข้าใจในลักษณะท่าทางการแสดงที่กล่าวมานี้ ก็ออกพอใจกันแล้ว

คนไทยเราชอบดูชุดเรื่อง “สามก๊ก” มากกว่าชุดอื่น แต่พวกจีนแต่จิ้งไม่มีใครชอบดูเรื่องสามก๊กก็หาว่าเป็นชุดสั้นและไม่มึบหรือก็มากน้อย จิ้งเด็กแป๊ะยี่เกือบจะไม่มึบชุดเรื่องสามก๊กเล่นทีเดียว

จิวตอนหลังๆ มีการประกวดแข่งขันกัน ทั้งฉากและเครื่องแต่งตัวพิสดารขึ้นกว่าเก่ามาก จิวกวางตั้งผู้หญิงใช้ฉากอย่างละครไทย และมีวิธีเล่นโดยใช้ไฟฟ้าประดับประกอบฉาก กล่าวกันว่าจิวผู้หญิงกวางตั้งตัวเอกตัวหนึ่งๆ กินเงินเดือนแพงมากทีเดียว

มีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่งว่า บรรดาจิวทั้งหลายจะเป็นจิวของชาติไหนๆก็ตาม เมื่อเข้ามาถึงเมืองไทยแล้ว จะต้องมาเล่นที่ศาลเจ้าเก่า ตำบลสำเพ็ง เพื่อถวายให้จ้าวคูเป็นพิเศษเสีย วันกับคืนหนึ่งก่อน (ปัจจุบันศาลเจ้าเก่ารื้อไปนานแล้ว) โดยไม่ต้องให้มีใครหาหรือเรียกกร้องให้ไปเล่น จำเป็นที่ตัวโผจ๊กต้องนำไปเล่นถวายเอง แม้จิวที่ฝึกหัดกันขึ้นในกรุงเทพฯก็ดี เมื่อเริ่มจะออกโรงเล่นในครั้งแรก ก็ต้องไปเล่นถวายเจ้าที่ศาลเจ้าเก่าคู่จิวเดียวกัน เรียกว่า “คูยแป้” คือเปิดโรง

อันว่าศาลเจ้าเก่านี้ นับเป็นสถานที่อำนวยโชคให้จิวได้ รับผลดีหรือไม่ดีก็ได้ กล่าวคือในปีหนึ่งๆบรรดาพวกพ่อค้าจีน เมื่อจวนจะถึงเดือน 9 ข้างจีน คือตั้งแต่ 7 ค่ำ ถึง 12 ค่ำ ต้องผลัดเวรกันเป็นเก้าหน้ง (หัวหน้า) ออกเที่ยวเรียไรเงินตามร้านในสำเพ็ง เพื่อแห่จ้าวเหียนเหียนอย่างใหญ่โต และมีจิวถวายจ้าวเป็นการประจำปีทุกๆปี กำหนดการมีจิวดังนี้คือ วันขึ้น 7 ค่ำ แห่ไปทางสำเพ็ง ขึ้นทางสะพานหัน เข้าไปในพระนครแล้วเลี้ยวตามกำแพงพระนครไปทางปากคลองตลาด วกผ่านถนนบ้านหม้อไปทางสี่กั๊กพระยาศรี ตรงไปสี่กั๊กเสาชิงช้า หยุดกระบวนแห่แวะไปรับจ้าวที่ศาลเจ้าพ่อเสือ (จ้าวเหียนเหียน) ถนนบ้านตะนาว แล้วเคลื่อนกระบวนมาทางสำราญราษฎร์ เลี้ยวเลียบกกำแพงพระนครผ่านลหุโทษ เรื่อยมาสามยอด (แถวโรงหวยเดิม) แล้วตรงไปทางถนนเจริญกรุง ตรงไปตลาดน้อยแล้วเลี้ยวเข้าสำเพ็ง ขึ้นมาทางวัดปทุมคงคา วัดสัมพันธวงศ์ เข้าตรอกแดง ตรงไปทะลุศาลเจ้าเก่า

ในวันนี้ ณ ที่ศาลเจ้าเก่านั้น ต้องมีจิวรับจ้าว 1 โรง รุ่งขึ้น 8 ค่ำ เวลาเช้ามีจิวเปลี่ยนโรง และเพิ่มขึ้นอีก 1 โรง ประชันกันอย่างเต็มที่ รวม 3 วัน โดยประชันกันตั้งแต่วันขึ้น 8-9-10 ค่ำ ทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่ต้องหยุดพัก พอขึ้น 10 ค่ำ เวลาเที่ยงคืนล่วงแล้ว เปลี่ยนจิวโรงใหม่ อีกคู่หนึ่งประชันกันต่อไปจนจวนจะรุ่งวันขึ้น 12 ค่ำจึงจะเลิก และวันขึ้น 12 ค่ำนี้ เป็นวันที่แห่จ้าวส่งคืนศาลเดิม การฉลองครั้งนี้มีจิวเล่นทั้งสิ้น 6 โรงด้วยกัน ในบรรดาจิวทั้ง 6 โรงนี้ ถ้าโรงไหนแสดงเป็นที่นิยมของผู้ดูทั้งหลายด้วยวิธีเล่นดี บทบาทถูกต้อง ตลอดจนการจัดฉาก

เรียบริ่องตามแล้ว จิวโรงนั้นก็มิชื่อเสียงล่ำลือกันไปตลอดปี ถ้าโรงไหนไปแพ้วมาแล้วก็ถึงซึ่งความเสียชื่อเสียงเช่นเดียวกัน แต่โรงที่เป็นฝ่ายแพ้วนั้นยังมีหวังที่จะแก้ตัวได้อีกคราวหนึ่ง คือไปเล่นประชันที่ศาลเจ้าโจซือก้ง ตำบลตลาดน้อย ในวันสารทง่วนเซียว (สารทสิงโตน้ำตาด) กำหนดกลางเดือนที่ 1 แห่งปีใหม่ของจีน แต่การประชันครั้งนี้ไม่มีใครจะครึกครื้นมีหน้ามีตาหรือสนุกสนานเหมือนกับเมื่อฉลองรับศาลเจ้าครั้งแรก และมีเพียง 2 วัน 3 คืนเท่านั้น

ตกมาในสมัยปัจจุบันนี้จิวเสื่อมลงไปมาก เพราะมีจิวรุ่นเด็กเข้ามาเล่นเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วยความนิยมของคนไทยไม่มีใครมีใครนิยมดูจิวเด็ก และหันไปชอบมหรสพอย่างอื่นเสียเป็นจำนวนมาก การเล่นและดูจิวจึงร่วงโรยลงมาเป็นลำดับและคงจะมีเล่นติดวิกเพียงไม่กี่วิกแถวถนนเยาวราชในปัจจุบันนี้เท่านั้น

ต่อไปนี้จะได้อธิบายลักษณะรูปจิวในเรื่องต่างๆว่ารูปร่างลักษณะและการแต่งตัวเป็นอย่างไร ดังเรื่องต่างๆต่อไปนี้คือ

ลักษณะรูปจิว

พงศาวดารเรื่องเงินต่างๆที่กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ (ในรัชกาลที่ 5) นิพนธ์ไว้ โดยได้ทรงอธิบายตัวละครของเรื่องเงินต่างๆไว้อย่างง่าย ๆ ดังนี้¹

เรื่อง ห้องลิน

กงเสงจู	หน้าเล่าเซ็ง ถือกระบี่ ถือแห่
กิมเตเสง	หน้าควาย ถือกระบี่ ถือแห่
กิมกวางเสียน	หน้าสิงโตเหลือง ถือกระบี่ ถือแห่
กิมเหล็งเสียงโป	หน้าเซียน ถือกระบี่ ถือแห่
กิมเหล็งชู	หน้าเซียน ถือกระบี่ ถือแห่
กิลิวสุน	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเซียน เสื้อยาว ถือแห่
กุกเหล็งเสียงโป	หน้าเต่า ถือกระบี่ ถือแก้ว ยิงกวาดจู
โกแก่เหล็ง	หน้าแดง หนวดสั้น หมวกเหลี่ยม ปักขนนก ถือทวน

¹ จากหนังสือ วรรณคดีพิเศษ เล่ม 5 หน้า 49 ร.ศ. 109

เกียงจูแหย	หน้าเล่าเซ็งแก่ หมวกจิมเอ็ง เสื้อ่มังกร ถือกะบอง 9 ปล้อง
ขงสวน	หน้าเขียวปากนกยูง หมวกไทจื่อปักขนนก เกราะใหญ่ ถือก้าว
วงสีเทียนจุน	หน้าเล่าเซ็ง ถือกำโปยกยูอี้ ถือกะบี่
จิ่วสิน	หน้าขาวดู หนวดยาว หมวกจิมเอ็ง ถือก้าว
จุนเถโตหยิน	หน้าลิวเซ็ง ตาปรีอ หมวกเซียนกลีบบัว ถือกแซ่ ถือกิ่งไม้
เจียบัวนโดหยิน	หน้าลิวเซ็ง ท้องโต ถือกะบี่แก้ว ถือกแซ่
ซงเฮกฮ้อ	หน้าดำ หนวดเหลือง เกราะใหญ่ ใส่กระบังหน้า ปักขนนก ถือกวาน
เซี่ยเจงจู้	หน้าเล่าเซ็งดู ถือกะบี่ ถือกแซ่
ตันแกง	หน้าเขียวปากนกยูง หมวกไทจื่อ ปักขนนก เกราะใหญ่ ถือก้าว
เตงกั้งเสียน	หน้าลิวเซ็ง ตลก หุยาน
แต่หลุน	หน้าเขียว หนวดแดง
เตี่ยวแก่	หน้าดำดู มีกระบังหน้า ปักขนนก เกราะใหญ่ ถือกมีด 2 มือ
เทวดา	หน้าสีน้ำเงิน ศีรษะแหลม ถือก้าวด้ามสั้น 2 มือ
เทวดา	หน้าสีแดง ศีรษะ 2 แหยม ถือกูกตุ้ม 2 มือ
เทวดากุ่ย	ศีรษะ 2 แหยม ถือกวานสั้น 2 มือ
เทวดาเสื่อ	ศีรษะเสื่อ ถือกดาบ 2 มือ
เทวดาตลก	ถือกโล่ 2 มือ
โทเฮงสุน	หน้าดำเหมือนหมี หมวกกลา เสื้อ่สั้น ถือกะบอง 2 มือ
ทองเทียนกำจู้	หน้าเล่าเซ็งดู ถือกะบี่ ถือกแซ่
นางโกลันเอง	หมวกดอกไม้วัว ปักขนนก ถือก้าว
นางแก่มารดาเตี่ยวแก่	ถือกไม้เท้า
บุนซุงงฮวดเทียนจุน	หน้าเล่าเซ็ง ถือก้อง ถือกะบี่
ปุกิด	หน้าตลก หมวกกลับ เกราะเหล็ก ถือกดาบ ถือกทวน
ฝ้งโตยิน	หน้าแดง หนวดแดง 3 ตา ถือกะบี่ ถือกหยกยูอี้
แพจ่อซิว	หน้าลิวเซ็งดำ

พ้อเหียนจินหยิน	หน้าดู หนดแดง ถ้อยันต์ ใต้เต็กอิน ถือกะระบี
มาซุย	หน้าดู หนดแดง ถือกะระบี ถือแช่
หยงเสี่ยวเสียน	หน้าสิงโตเขียว ถือกะระบี
หลี่เจ็ง	หน้าเล่าเซ็ง หมวกกิมเอ็ง เกราะเล็ก ถือกิมทะ ถือกะระบี
หลุยจิงจู	หน้าสีคราม ปากนก หมวกเขียน ถือกะระบองทองยาว
เล็งแกงเสียน	หน้าข้างเผือก ถือกะระบี 2 มือ
โลจู่เทียนจุน	หน้าเล่าเซ็งแก่ ถือแช่ ถือใบกล้วย
โลเฉีย	หน้าลิวเซ็งเต็ก ใส่เกี้ยวระย้า เสื่อยาว ถือทวน ถือกำไลทอง
ล่ำเก็กเสียงอ่อง	หน้าแก่ ศีรษะยาว ถือหยกยู่อี้ ถือแช่
สุนฮับ	หน้าสีน้ำเงิน หนดเคราสัน หมวกเล่าเปาเซ็ง ถือชวาน
อังกิม	หน้าแดง หนดยาว หมวกเล่าเปาเซ็ง
อั้งปวยฮ่อ	หน้าเล่าเซ็ง หมวกจิมเอ็ง เกราะใหญ่ ถือทวน
อั้งเทียนฮัว	หน้าลิวเซ็ง หมวกไทจื่อ เกราะใหญ่ ถือลูกตุ้ม 2 มือ
อวนหลง	หน้าชะนีเผือก
อูหยงจินหยิน	หน้าเล่าเซ็ง ถือกะระบี ถือแช่
เอียวเจียน	หน้าแดง 3 ตา ไม่มีหนด หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือก้าว ถือทวน
เอียวหิม	หน้าเล่าเซ็ง ตาอยู่ในฝ่ามือ หมวกอาจารย์ถือก๊อต ถือกะระบอง 9 ปล้อง
เอียวสีเลียง	หน้าลิวเซ็งดู
เอียวเฮียน	หน้าแพะ
ฮอหุนเสียน	หน้าดำ หนดยาว ถือกะระบี ถือกะระบอง 9 ปล้อง

เรื่อง เลียดก๊ก

กงจูกี้กอง	หน้าลิวเซ็ง หมวกไทจื่อปักขนนก เสื่อมังกร
ง้อจูลู่	หน้าเล่าเซ็ง หมวกสักหลาดแดงมีหาง เสื่อสั้น
ทหารรอง	หน้าขาวลิวเซ็งดู หมวกพับข้าง เสื่อสั้น
จวนจู	หน้าดำ หนดเคราสัน หมวกลาน รองเท้าป่อ

อองเหลียง เจ้าเมือง
เลงก้ง เจ้าเมืองดิน
กงเหลง
ฮางฮู

หน้าแดง ปากนก หมวกไทจื่อปักขนนก
หน้าตลก หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกรแดง
หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนางใบโพธิ์พัด เสื้อปักนกยาง
หน้าลิวเซ็ง หมวกขุนนางใบโพธิ์กลม ปักเสื่อนกยาง

เรื่อง ไซฮั่น

พระเจ้าฮั่นอ่อง
ฮั่นสิน แม่ทัพ
เตียวเหลียง
หยินโป
ห้วนโกย
กวนหยิน
ลุยหวน
ตันบู
อองหลิน
โลกวน
พระเจ้าฝ่อปาอ่อง
ไตสุมาหางเป็ก
จงลิมวย
ควันฉอ
กั๊โป
จิ๋วฮุน
ไทก้ง
ลองโจ ทหารใหญ่
จิวลัน ทหาร

หน้าเล่าเซ็ง หมวกอ่อง เกราะน้อย ถือกกระบี่ 2 มือ
หน้าลิวเซ็ง หมวกจิมเอ็ง เกราะใหญ่ ถือกทวน
หน้าเล่าเซ็ง หมวกแพรปัก เสื้ออาจารย์ ถือกแส
หน้าดำ หมวกศึรชะ เสื้อปักขนนก เกราะใหญ่ ถือกขวาน
หน้าก้งฉิน หมวกเล่าเปา เกราะเหล็ก ถือกทวน
หน้าเล่าเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือกกระบอง
หน้าก้งฉิน หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือกขวาน
หน้าลิวเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือกกระบอง
หน้าลิวเซ็ง หมวกเล่าเปา เกราะเหล็ก ถือกทวน
หน้าดู หนวดสั้น หมวกปักเสื่ออ้อ ถือกง้าว
หน้าดำ หมวกจิมเอ็งใหญ่ เกราะเหลืองใหญ่ ถือกทวน
หน้าเล่าเซ็งแก่ หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือกกระบี่ 2 มือ
หน้าแดง เกราะใหญ่ หมวกเหลี่ยม ถือกทวน
หน้าดู ตาโต หนวดสั้น หมวกเล่าเปา เกราะเหล็ก ถือกง้าว
หน้าลิวเซ็งดู หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือกง้าว
หน้าแดงอ่อน หมวกเล่าเปา เกราะเหล็ก ถือกทวน
หน้าเล่าเซ็ง เคราแก่ หมวกเสื่ออย่างคนโทษ
หน้าดำ ใส่หมวกศึรชะ เสื้อปักขนนก เกราะใหญ่
หน้าเล่าเซ็ง ใส่หมวกเล่าเปา เกราะใหญ่

ชั้นที่สำหรับภักษัตริย์ 2 คน
ฮันสินงวนโซย
โจฉ่า ทหาร
ตันบู ทหาร
แฮเออาฮิน ทหาร
เจ้ออ้ง เจ้าเมืองเจ้
เตียนเหง ทหาร
สี่เส่งที่ปรึกษาฮันอ้อง

หน้าลิ่วเซ็ง ใส่หมวกดำ เสื้อเหลือง มีครุย
หน้าลิ่วเซ็ง ใส่หมวกจิมเอ็ง เกราะใหญ่
หน้าดำ ใส่หมวกเหลี่ยม เกราะใหญ่
หน้าเล่าเซ็ง ใส่หมวกเหลี่ยม เกราะกลาง
หน้าเล่าเซ็งดู หมวกเหลี่ยม เกราะกลาง
หน้าเล่าเซ็งดู ใส่หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร เกราะใหญ่
หน้าแดง ใส่หมวกเล่าเปา เกราะใหญ่
หน้าเล่าเซ็ง ใส่หมวกขุนนาง เสื้อปักนกยาง

เรื่อง สามก๊ก

แกฮั่ว
เกงเหลียง
เกียงอูย
กวนอู ทหารใหญ่
กวนหิน
นางเกียวก๊กไล่
ซงแบ้ง
ชั้นที่สำหรับภักษัตริย์ 2 คน
เคาทู
นางงอ๊กไท ผู้หญิงแก่
งอลัน
งออี
จันเหลียง
งุยชก
จูหลง ทหารใหญ่
โจโฉ

หน้ากั้งฉิน หนวดสั้น หมวกเสนาทูกุดอย่างไทย เกราะเลว
หน้าลิ่วเซ็งดู หมวกขุนนาง เสื้อปักนกยาง
หน้าแดง หมวกเล่าเปา เกราะใหญ่ ถือทวน
หน้าแดง หมวกเล่าเปาเขียว เกราะเขียว ถือง้าว
หน้าแดง ไม่มีหนวด หมวกเล่าเปาเขียว เกราะเขียวเล็ก ถือง้าว
หน้าเล่าเซ็งแก่ หมวกโจโฉ เสื้อมังกรขาว
หน้าเซ็ง หมวกแพรปัก เสื้อลายดาตราง สวมประจำ ถือแห่
หน้าลิ่วเซ็ง หมวกดำ เสื้อเหลือง ริมครุย
หน้าดำ หมวกหัวเสือ เกราะดำใหญ่ ถือง้าว
เสื้อมังกรแดง มีกรอบหยก
หน้าธรรมดา หนวดยาว หมวกเหลี่ยม
หน้าตลก หนวดสั้น หมวกเหลี่ยม
หน้าแดง หนวดยาว หมวกเล่าเปาแดง ปักขนนก
หน้าตลก หนวดสั้น หมวกตลก
หน้าลิ่วเซ็ง หมวกเล่าเปาขาว เกราะขาว ถือทวน
หน้ากั้งฉิน หนวดยาว หมวกกุนซื่อ

โจหอง	หน้าแดง หมวกเล่าเปาแดง เกราะแดงใหญ่ ถือง้าว
จิวยี่ ทหาร	หน้าเล่าเซ็ง หมวกลิวเซ็ง
จิวยี่ ทหารใหญ่	หน้าลิวเซ็ง หมวกไทจื่อปักขนนก เกราะใหญ่ขาว
ชิลี้ว	หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนาง
ชิวเล้ง ทหาร	หน้าเล่าเซ็งครา หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก
ซัวมอ	หน้าดำ หนวดยาว หมวกเล่าเปา เกราะใหญ่ ถือง้าว
ชิวหลง	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเล่าเปาแดง เกราะใหญ่
ซงเหยียน	หน้าขาวดู หนวดยาว หมวกเหลี่ยม
ซุ่นเกียน	หน้ากัณฉิน หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร เกราะใหญ่ ถือง้าว
ซุ่นเซ็ก	หน้าแดงดู หนวดสั้น หมวกไทจื่อปักขนนก เกราะใหญ่ ถือทวน
ซุ่นกวน	เจ้าเมืองกังตั้ง หน้าสีเมืตมะปราง หนวดแดง หมวกอ่องปักขนนก เสื้อมังกรเขียว
นางซุนฮูหยิน	เสื้อมังกรแดง มีกรอบหยก
อูยฮู ทหาร	หน้าเล่าเซ็งครา หมวกเหลี่ยม
ตั้งโตะ	หน้ากัณฉินแก่ หมวกอ่อง เสื้อมังกรแดง
เตงหอง ทหาร	หน้าตลก หมวกตลก เสื้อเกราะเหล็ก
เตงเหยียน	หน้าธรรมดา หมวกเล่าเปา หนวดยาว
ตันเส็ง	หน้าดำอ่อน หนวดยาว หมวกเล่าเปา เกราะเหล็ก ถือง้าว
เตียวหุย ทหารใหญ่	หน้าดำ หมวกเล่าเปาดำ เกราะดำ ถือทวน
เตียวเลี้ยว	หน้าขาวดู หมวกเหลี่ยม
เตียวหิม	หน้าแดงเล็ก หนวดยาว หมวกเล่าเปา
เตียวเฮา	หน้าลิวเซ็งดู หมวกตลก เกราะเหล็ก ถือทวน
เตียวเปา	หน้าดำ ไม่มีหนวด หมวกเล่าเปาดำ เกราะดำเล็ก ถือทวน
เตียวเอ็ก	หน้าดำอ่อน หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือง้าว
นางเตียวเสี้ยน	หน้าขาว กิกรอบหน้า เสื้อดอกไม้ม่วงทอง

ถ้ำหยง ทหาร	หน้าดำ หนดครธา หมวกเล่าเปาดำ
เทียบภา	หน้าเล่าเซ็งครธา หมวกเล่าเปา เกราะใหญ่ ถือทวน
บังทอง	หน้าม่วง หนดครธาสั้น หมวกแพรปัก
บังเต็ก	หน้าสีคราม กระบังหน้าปักขนนก เกราะใหญ่ ถือง้าว
บุณฑิว	หน้าดำ หนดยาว หมวกเล่าเปาดำ ปักขนนก
ปิตัก	หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนาง เสื้อปักนกยาง
โพเจียง ทหาร	หน้าดำดู หมวกหงส์ ปักขนนก
ม้าเจ๊ก	หน้าเล่าเซ็งตลก มีกระบังหน้าเกราะใน เบ็ก้วนอก
ม้าจุ่น	หน้ากั้งฉิน หมวกเหลี่ยม เกราะใหญ่ ถือทวน
ม้าเฉียว	หน้าลิวเซ็ง หมวกจิมเอ็งใหญ่ เกราะขาวใหญ่ ถือทวน
ม้าต่าย	หน้าลิวเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะน้อย เสื้อสั้น ถือทวน
ม้าเหลียง	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะเหล็ก ถือทวน
ลีซก	หน้าตลก หมวกขุนนาง ปักอีแปะ เสื้อปักนกยาง
ลิโป้	หน้าลิวเซ็ง หมวกไทจื่อ ปักขนนก เกราะขาว ถือทวน
ลีฮิน	หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนาง เสื้อปักนกยาง
ลีฮอม	หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนาง เสื้อมังกรแดง มีกรอบหยก
โลซก	หน้าเล่าเซ็ง หมวกขุนนาง เสื้อปักนกยาง
เล่าปี่ เจ้าเมืองเกงจิ๋ว	หน้าเล่าเซ็ง หมวกอ่อง เสื้อมังกรแดง มีกรอบหยก
เล่ากู่	หน้าตลก หมวกเหลี่ยม หนดสั้น
เล่าเจียง	หน้าลิวเซ็ง หมวกเหลี่ยม
เล่าซุน	หน้าลิวเซ็ง หมวกลิโป้
เล่าต่าย	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเหลี่ยม
เล่าเปียว	หน้าเล่าเซ็งแก่ หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร
เหลียงเปา	หน้าแดง หนดแดง มีกระบังหน้าปักขนไก่
ลุยต๋อง	หน้าดำ หนดยาว หมวกเล่าเปา

สุมาเจียว	หน้าลิ้วเซ็ง หมวกไทจื่อ ปักขนไก่ เกราะน้อย ถือทวน
สุมาซื่อ	หน้าแดงปนดำ มีปมหางตาขวา หมวกไทจื่อปักขนไก่ ถือทวน
สิ่วจ๊ก ทหาร	หน้าตลก หมวกตลก เกราะเหล็ก ถือดาบ
อองเบ้ง	หน้าลิ้วเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะใน เสื้อเป็กัว
อองต้ง	หน้าดำดู หนวดสั้น หมวกเหลี่ยม
อองอุ่น	หน้าเล่าเซ็งแก่ หมวกขุนนางปักมัด เสื้อปักนกยาง
อ้วนเสี้ยว	หน้ากั้งฉิน หนวดยาว หมวกอ่อง
อุยกาย	หน้าแดงอ่อน หมวกขาว หมวกเหลี่ยม เสื้อเป็กัว ทับเกราะ ถือง้าว
อุยเอี้ยน ทหาร	หน้าม่วง หมวกเล่าเปาม่วง เกราะม่วง ถือง้าว
เอียงเป็ก	หน้าเล่าเซ็ง ครากั้งฉิน หมวกเหลี่ยม เกราะใหญ่ ถือง้าว
ฮันซุย	หน้าเล่าเซ็ง หมวกจินเองปักนก เสื้อมังกรเขียว
ฮันต้ง ทหาร	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเหลี่ยม เสื้อเป็กัวทับเกราะ ถือทวน
ฮ่องตง ทหารใหญ่	หน้าแดงอ่อน หนวดขาว หมวกเล่าเปาเหลือง เกราะเหลือง

เรื่อง ชุยถ้ง

เตาเกียนเต็ก	หน้าดำ หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร เกราะใหญ่ ถือสาก
นางยงอันกงจู	หมวกหงส์ กรอบหน้า มังกรเกี่ยวกัน เกราะใหญ่ ถือทวน
เล่าเฮกตัด	หน้าดำ
เต็งบุญเซ็ง	หน้าดู
ห่อโงย	หน้าเล่าเซ็ง คราดู แก่ หมวกจิมเอ็ง เสื้อมังกร เกราะใหญ่ ถือทวน
ห่อเส็ง	หน้าลิ้วเซ็ง หมวกไทจื่อ เกราะใหญ่ ถือทวน
ไซโตไหน	หน้าตลกดู หนวดคราสั้น หมวกเหลี่ยม เกราะเล็ก ถือขวานสั้น 2 มือ
ชีบ้านเทียบ	หน้าเล่าเซ็งดู
นางทอเซ็งโก	ถือกระเช้าดอกไม้ ถือแห่
นำชัยฮือ	เด็ก ถือกระเช้าดอกไม้ ถือแห่

เรื่อง เหงาโต้

พระเจ้ากิมกองฮองเฮา
เม่งเจาะไฮ
แพแป๊ะโ
ลิวเอียนเจียง
แต่ซุ่นฮุย
จู๋น
อวนหยง
หลิวจินอ๋อง
หลิวฮื่อหวน
หลิวซุ่นเปา
ทิวเต็กกอย
อ๋นจกทิว
ฮันเอียงจื่อ
ซาคุ๊กก๊
เกียบวยเหลา

หน้าเหลือง หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกรเหลือง
หน้าดำ หนวดยาว หมวกเล่าเปาแข็ง เกราะใหญ่แดง
หน้าดำปนขาว หนวดยาว หมวกสิงโต เกราะใหญ่
หน้าดำปนแดง หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เกราะใหญ่
หน้าดำ หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เกราะใหญ่
หน้าแดง หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร
หน้าเล่าเซ็งตุ หนวดยาว หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกร
หน้าแดง หนวดขาว หมวกเหลี่ยม ปักขนนก ห้อยพู่ เสื้อมังกร
หน้าแดง ไม่มีหนวด หมวกไท่จื่อ ปักขนนก ห้อยพู่ เกราะใหญ่
หน้าลิวเซ็ง หมวกเหลี่ยม เสื้อปักขนนก ห้อยพู่ เกราะใหญ่
หน้าดำ
หน้าแดง ถือพัด ถือแห่ สะพายกระบี่
หน้าลิวเซ็ง ถือแห่ สะพายกระบี่
หน้าเล่าเซ็งตุ ตาโต ถือกรับ ถือแห่
หน้าเล่าเซ็งแก่ ถือไม้ไผ่มีง่าม ถือแห่

เรื่อง ซวยงัก

ทอทอง
กิมโกลก
กิมจืดตุ๊ด
กิมทันจื่อ
กิมหวยกุ๊ดโต
คั้บทีเหลง

หน้าลิวเซ็งตุ หมวกเหลี่ยม เกราะเหลืองใหญ่ ถือทวน
หน้าดำ หมวกขุนนาง ปักขนนก เกราะใหญ่ ถือง้าว 2 มือ
หน้าแดง หนวดแดง หมวกจิมเอ็งใหญ่ ปักขนนก ห้อยพู่ เกราะ
ใหญ่สีแดง เสื้อมังกรสีน้ำเงิน
หน้าดำ หมวกเล่าเปาดำแข็ง เกราะใหญ่ ถือกระบอง 2 มือ
หน้าเหลือง หนวดผมแดง ใส่กระบี่หน้า เกราะเหล็ก ปักขนนก
ถือชวาน
หน้าดำ หมวกหงส์ปักขนนก เกราะใหญ่ ถือชวานด้ามยาว

คัมภีร์	หน้าเล่าเซ็งตุ หมวก เสื้อเหมือนขงเบ้ง
งูกา	หน้าดำ หมวกลิวเซ็ง เสื้ออ่อ ถือกะบอง
เงาเหลี่ยม	หน้าลิวเซ็ง หมวกเหลี่ยม เกราะแดง
งักเซง	หน้าลิวเซ็ง หมวกเซ็งแพรปัก เกราะขาว
งักหลุย	หน้าลิวเซ็ง หมวกลิวแพรปัก เสื้ออ่อ
งักฮุน	หน้าลิวเซ็ง หมวกไทจื่อ เกราะเหล็กพื้นขาว ถือกูกตุ้ม 2 มือ
งักฮุย	หน้าลิวเซ็ง หมวกลิวเซ็ง เสื้ออ่อขาว ถือกวนงู
จิดหวยกุดโต	หน้าม่วง หนวดผมต่างสี ใส่กระบังหน้า เกราะเล็ก ปักขนนก ถือกุราด
จี้เกา	หน้าตลก หมวกขุนนาง ไบลดกลม เสื้อปักนกยางที่หน้าอก
จุกัดเอง	หน้าเล่าเซ็ง หมวกลิวเซ็ง เสื้ออ่อ
จงเล่าซิว	หน้าเล่าเซ็ง หมวกเหลี่ยม เสื้อมังกรเขียว เกราะแดง อย่าง กลางๆ ถือกวน
นางเจียสี	หมวกดอกไม้ไหว เสื้อมังกรเกราะแดง ถือกวน 2 มือ
ซาเลียงอ่อง	หน้าดำปนแดง หมวกไทจื่อปักขนนก เกราะใหญ่ ถือก้าว ถือกวน
ซินไคว	หน้ากั้งฉินเหมือนโจโฉ เมื่ออยู่ป่า ใช้หมวกดำ เสื้อดำ มาอยู่ กับกิมจิดตุต ใช้หมวกลิวเซ็ง เสื้อลิวเซ็ง เมื่อเป็นขุนนาง ใช้ หมวกโจโฉ เสื้อมังกร
นางซูเกียน	เสื้อแบบชาวบ้านธรรมดา
ไซฮื่อตัด	หน้าแดง หนวดยาว กระบังหน้าปักขนไก่ เกราะแดง
นางไซฮุนเซียม้วย	เกราะใหญ่ เป็นบุตรไซฮื่อตัด
เซาหยง	หน้ากั้งฉิน หมวกเล่าเปาเซ็ง เกราะเล็ก
พระเจ้าของเกาจงฮ่องเต้	หน้าเล่าเซ็ง หมวกอ่อง เสื้อมังกรพื้นเหลือง
พระเจ้าของคมจงฮ่องเต้	หน้าเล่าเซ็ง หมวกอ่อง เสื้อมังกรพื้นเหลือง
พระเจ้าของฮุยจงฮ่องเต้	หน้าเล่าเซ็ง หมวกอ่อง เสื้อมังกรพื้นเหลือง

นางชุยเซียนกุนจู	เสื่อธรรมดา บุตรอวณังนชีว
แต่ฮวย	หน้าดำ หมวกเล่าเป่าอ่อนดำ เกราะดำเล็ก ถือกระบี่ 2 มือ
โตกิด	หน้าตลก หนวดตลก เกราะเล็ก
โตซอง	หน้าดู หมวกเหลี่ยม เกราะเล็ก
ตังหวยกู่โต	หน้าแดง หนวดผมต่างสี กระบังหน้าปักขนนก เกราะเล็ก ถือง้าว
เตียวเหียน	หน้าดู หมวกศีรษะเสื่อ เกราะใหญ่ ถือทวน
เตียกยู	หน้าลิวเซ็ง หมวกเล่าเป่าอ่อนขาว เสื่อเกราะขาวอ่อนขาว
เตียวชอกแม้	หน้าดู หนวดดำ หมวกเล่าเป่าแดงเซ็ง เสื่อมังกรแดง เกราะใหญ่ ถือทวน

คำอธิบายเสริมโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร สิกขโกศล

(1) **จิวลั่นถันหรือไซฉิน** สารานุกรมจิวและคีตศิลป์จีน (中國大百科全書：戲曲曲藝 หน้า 423) อธิบายคำ จิวไซฉิน (西秦戲) ว่า “เป็นจิวนชนิดหนึ่ง เรียกอีกอย่างว่าจิวลั่นถัน (亂彈戲) แพร่หลายทางภาคตะวันออกของมณฑลกวางตุ้งและภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยนช่วงปลายราชวงศ์หมิงต้นราชวงศ์ชิง ในถิ่นที่พูดภาษาฮกเกี้ยน ภาษาแต้จิ๋วและมณฑลหูหนัน ล้วนมีจิวไซฉินเล่นแพร่หลาย อีกสายหนึ่งมาจากมณฑลเจียงซีและมณฑลฮกเกี้ยน จิวชนิดนี้จึงแยกเป็นสายเหนือและสายใต้ ก่อนปีแรกของรัชกาลเฉียนหลง (พ.ศ. 2279) จิวไซฉินแพร่หลายในมณฑลกวางตุ้งแล้ว...”

ช่วงปลายราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911 - 1877) ต้นราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 1719 - 2454) คือช่วง พ.ศ. 1719 - 1799 ตรงกับช่วงรัชกาลพระเจ้าประสาททอง (พ.ศ. 1712 - 1799) ถึงพระศรีสุธรรมราชา (พ.ศ. 1799 - 1819) จิวไซฉินสายใต้แพร่หลายในถิ่นที่พูดภาษาฮกเกี้ยนและภาษาแต้จิ๋ว ช่วงนี้คนจีนฮกเกี้ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยามาก จีนแต้จิ๋วและจีนกวางตุ้งมีบ้างประปราย บันทึกร่องลาลูแบร์สมัยพระนารายณ์ (พ.ศ. 1799 - 1831) กล่าวว่า“มีจิวจีนเล่นในกรุงศรีอยุธยา คือจิวไซฉินนี้เอง คำว่า ไซฉิน เป็นเสียงภาษาฮกเกี้ยน จีนกลางว่า ซีฉิน อีกชื่อหนึ่งคือ ลั่นถัน ซึ่งเสียงฮกเกี้ยนว่า ลั่นถัน เป็นชื่อที่แพร่หลายกว่าชื่อ ไซฉิน ครูดนตรีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาได้นำเพลงหนึ่งของจิวลั่นถันมาแปลงเป็นเพลงไทยสำเนียงจีนชื่อเพลง จินลั่นถัน ยังเล่นสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

(2) **จ้วงจ้วง** คำว่า จ้วง (外江) ภาษาจีนกลางว่า ไ่วเจียง แปลว่า แม่น้ำนอก จ้วงชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในมณฑลหูเป่ย์ ปัจจุบันเรียกว่า หูเป่ย์ฮั่นจิว (湖北漢劇 - จิวฮั่นจิวแห่งมณฑลเหอเป่ย์) แพร่ผ่านมณฑลหูหนันและเจียงซีข้ามมณฑลชกเกี้ยนและมณฑลกวางตุ้ง ได้รับความนิยมมากในเขตที่พูดภาษาชกเกี้ยน กวางตุ้ง แคะและแต้จิว แพร่เข้าท้องถิ่นได้ก็ได้รับอิทธิพลดนตรีและศิลปะพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น แต่ร้องและเจรจาด้วยภาษาจีนกลางเก่า ซึ่งคล้ายภาษาจีนแคะมาก จึงได้รับความนิยมเป็นจิวหลักของจีนแคะ เนื่องด้วยแพร่มาจากต่างมณฑล ซึ่งจีนมณฑลกวางตุ้งถือว่าเป็นถิ่น “แม่น้ำนอก (มณฑลกวางตุ้ง)” จึงเรียกว่า “จิวจากแม่น้ำนอก” ซึ่งเสียงภาษาจีนแต้จิวว่า “หง่วงกึ่งที่ (外江戲)” คนไทยจึงเรียกจิวจ้วง ตามเสียงจีนแต้จิว ซึ่งเดิมนิยมดูจิวชนิดนี้มากเช่นกัน ปัจจุบันชื่อทางการของจิวจ้วงคือ กวางตงฮั่นจิว (廣東漢劇) หมายถึง จิวฮั่นจิวแห่งมณฑลกวางตุ้ง จ้วง เป็นชื่อพื้นบ้านที่ค่อยๆ หายไปจากเมืองจีน

เจ็กเม้งเฮียง 玉明香

เจ็กกิมเฮียง 玉金香

เฮียบไซ้อ้ว 協財和

ม้วยเส็ง 美盛

ซังเท้าเฮียง 雙頭香

ยงฮกต้ง 永福堂

ฮะเฮง 合興

ง่วนซุ่นเฮียง 源順香

เล่าเจียอี้ 老正字

เจียอี้ 正字

ไฮฮง 海豐

ซุ่นเทียนเฮียง 順天香

ซินซุ่นเฮียง 新順香

บ้วนนี้ซุ่น 萬年春

เจ็กชิวเฮียง 玉秀香

โป้อ้วซุน 寶和春

มั่วต้งเฮียง 滿堂香

เฮียงก้วยเฮียง 香貴香

ซินเทียนไซ้ 新天彩

ซินฮั่วเฮง 新和興

ซินเฮง 新興

ยังไท้อ้ว 榮泰和

เล่าแป๊ะอี้ 老白字

แป๊ะอี้ 白字

ซินฮะเฮง 新合興

ไซ้ท้อง่วน 賽桃源

ชิวเทียนเฮียง 秀天香

ยงไถ้ฮง 永來豐

ฮกไล่เฮียง 福來香
เจ็กเทียนไซ้ 一天彩
โปจูเฮง 寶珠興
ชินซุ่นเฮียง 新順香
อ้วงซำเฮียง 阮三香
ซำตอ 三多
แจตัว 齋壇
เล่าเซ็ง 老生

เจียสุนเฮียง 正順香
เจ็กกีเฮียง 一枝香
โปฮั่วซุน 寶和春
โวลั้ง 烏囊
ซำเจียะเฮง 三正興
ซำตอเกียะ 三多劇
ซุ่นไท้เผ็ง 順太平
ลิวเซ็ง 少生

(3) เล่าเจียอี้และเล่าแปะอี้ ทั้งสองคำเป็นชื่อจิวสองประเภท เจียอี้ แปลว่า คำหลวง ภาษาทางการ หมายถึงภาษาจีนกลาง แปะอี้ แปลว่า คำสามัญ หมายถึงภาษาถิ่นของจีนแต่ละถิ่น แปะอี้ของจีนคนละถิ่นเป็นคนละภาษากัน แปะอี้ของฮกเกี้ยนหมายถึงภาษาฮกเกี้ยน แปะอี้ของจีนแต่จิวหมายถึงภาษาแต่จิว ของจีนไหสองก็หมายถึงภาษาไหสอง

จิวเกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองเวินโจวช่วงปลายราชวงศ์ซ่ง ร้องและเจรจาเป็นภาษาจีนกลาง ต่อมาแพร่เข้ามาณฑลฮกเกี้ยนและมณฑลกวางตุ้ง แพร่หลายมากในสมัยราชวงศ์หมิง ที่แรกเล่นเป็นภาษาจีนกลาง จีนฮกเกี้ยน แต่จิวและไหสองจึงเรียกจิวประเภทนี้ว่า เจียหยี่ที่ แปลว่า จิวภาษาจีนกลาง ต่อมาราวกลางราชวงศ์หมิงเริ่มใช้ภาษาถิ่นของตนแสดงจิวบ้าง จนเกิดเป็นจิวชนิดใหม่ที่ใช้ภาษาถิ่น คนจีนที่สามกลุ่มนี้จึงเรียกจิวชนิดใหม่ของตนเองว่า “แปะหยี่ที่” หรือจิวแปะอี้ แปลว่า จิวภาษาถิ่น (ของตน)

จีนฮกเกี้ยน แต่จิว ไหสองมีดินแดนติดต่อกัน ภาษาคคล้ายคลึงกัน ทำนองเพลงจิวก็อยู่ร่วมสกุลเดียวกัน จึงดูจิวของกันและกันรู้เรื่อง จิวเจียอี้และแปะอี้ของสามถิ่นนี้จึงแสดงข้ามถิ่นกันเป็นปกติ ดังนั้นเพื่อแยกให้ชัดว่าเป็นจิวของถิ่นไหน จึงเรียกว่าจิวเจียอี้และแปะอี้ของฮกเกี้ยนว่า เล่าเจียอี้และเล่าแปะอี้ เล่าในที่นี้หมายถึงเก่า ดั้งเดิม เพราะจิวเจียอี้เข้ามาฮกเกี้ยนก่อนแล้วจึงแพร่ไปแต่จิวและไหสอง จิวภาษาจีนกลางของฮกเกี้ยนจึงมีชื่อว่า เล่าเจียอี้ จิวท้องถิ่นที่เล่นเป็นภาษาฮกเกี้ยนจึงเรียกว่า เล่าแปะอี้

ส่วนของถิ่นแต่จิวเรียกว่า เตี้ยจิวเจี้ยหยี่ (แต่จิวเจี้ยยี่) และเตี้ยจิวแปะหยี่ (แต่จิวแปะยี่) ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นจิวแต่จิว

ในถิ่นไหงงเรียกว่า ไหงงเจี้ยยี่และไหงงแปะยี่ ต่อมาเรียกสั้นๆ ว่า จิวเจี้ยยี่และจิวแปะยี่ ยิ่งเล่นสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้

ในถิ่นฮกเกี้ยนและแต่จิวจิวเจี้ยยี่สูญไป จิวแปะยี่ของแต่จิวนิยมเรียกชื่อใหม่ว่าจิวแต่จิว (潮劇) จิวแปะยี่ของฮกเกี้ยนกลายเป็นจิวเซียงจิว (鄉劇)

จิวเล่าเจี้ยยี่และเล่าแปะยี่ในบทความนี้เป็นจิวของจีนฮกเกี้ยน เล่าเจี้ยยี่เล่นภาษาจีนกลางเก่า จิวเล่าแปะยี่เล่นเป็นภาษาฮกเกี้ยน

(4) **จิวตุงโฆง** คือจิวไซฉินจากไหงง จิวไซฉินสมัยกรุงศรีอยุธยามาจากฮกเกี้ยน คนไทยนิยมเรียกว่าจิวลั่นถัน ยุคนั้นยังคงไม่ได้ตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ในไทย เล่นเสร็จแล้วก็กลับไป ถึงสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีคนรู้จักน้อย เมื่อจิวไซฉินจากไหงงเข้ามาเล่น คนไทยไม่รู้ว่าเป็นจิวไซฉินจึงเรียกตามเสียงกลองว่า จิวตุงโฆง นิยมเล่นจิวบู คนไทยชอบดู ช่วง รัชกาลที่ 6 – 7 มีโรงจิวตุงโฆงเล่นเปิดวิกประจำอยู่ที่ข้างธนาคารกวางตุ้ง ถนนราชวงศ์ในปัจจุบัน

(5) **จิวแปะยี่** คือจิวแต่จิวซึ่งในยุคแรกคนไทยเรียกจิวเด็ก เพราะใช้เด็กแสดง ดนตรีและลีลาการแสดงคล้ายจิวเล่าแปะยี่ของฮกเกี้ยน แต่ใช้ภาษาแต่จิวแทนภาษาฮกเกี้ยน ปัจจุบันพัฒนา มีศิลปะสูงได้รับความนิยมแพร่หลายมาก จนติดอันดับ “หนึ่งในสิบจิวที่ยิ่งใหญ่ของจีน”

(6) **จิวกวางตุงหรือไหหลำ** ทำนองเพลงและลีลาการแสดงอยู่ในสกุลเดียวกัน ต่างกันแต่ภาษาที่ใช้

ปัจจุบันประเทศไทยเหลือจิวแต่จิวอยู่สืบทอดมาจิวไหหลำหนึ่งคณะ จิวกวางตุงเหลือแค่คณะสมัครเล่นของสมาคมจิวกวางตุงแห่งประเทศไทย จิวอื่นๆ สูญไปหมดแล้ว